

4. Discourse

Opdracht 4.1

Vraag: In voorbeeld (25) in dit hoofdstuk wordt een tekstfragment gepresenteerd waarin de samenhang ontbreekt. Teksten zonder samenhang zijn kenmerkend voor mensen met schizofrenie. Zij hebben geen toegang tot een van de in hoofdstuk 2 onderscheiden soorten kennis waar mensen gebruik van maken bij het produceren en begrijpen van taal. Welk type kennis is dit?

Relevante paragrafen: 4.1, 4.5, 2.2

Antwoord: In hoofdstuk 2 worden drie soorten kennis onderscheiden: linguïstische competence, kennis van de wereld en communicatieve competence. In voorbeeld (25) zijn de afzonderlijke zinnen welgevormd en ook heeft elk van de zinnen afzonderlijk een begrijpelijke inhoud. Er is kennelijk sprake van linguïstische competence en van kennis van de wereld bij de spreker van voorbeeld (25). Het voorbeeld illustreert echter wel het ontbreken van het derde type kennis: de communicatieve competence. De regels voor taalgebruik worden niet toegepast, waardoor de tekst als geheel onbegrijpelijk wordt.

Suggestie: Geef een echt voorbeeld van taalgebruik bij schizofrenie, zoals het volgende uit David Crystal (1980), *Introduction to Language Pathology*. London: Edward Arnold, p. 158):

Therapeut: tell me Mary . . what things do you like doing?

Patiënte: I used to be in the laun. . . .
I was
I don't know
they carried on a bit
but I don't know
I might be going back
Monday the second
I don't know
it'll be bank holiday here
I don't know
the following week
Sunday
Monday week I think

Opdracht 4.2

Vraag: Kijk naar het volgende korte dialoogje. Blijkens zijn antwoord verbindt Bert een conversationele implicatuur aan Sharon's vraag. Welke? En welke conversationele implicatuur zou Sharon met Berts antwoord kunnen verbinden?

Sharon: Zal ik maar alleen naar de ouderavond gaan?

Bert: Nu zeg je alweer dat ik geen zin heb.

Relevante paragrafen: 4.2

Antwoord: Letterlijk genomen vraagt Sharon alleen maar of ze alleen naar de ouderavond zal gaan. Maar binnen de ons niet bekende context verbindt Bert aan deze vraag een andere strekking: volgens hem geeft Sharon met deze vraag te kennen dat hij niet mee wil. En Sharon kan uit Berts reactie opmaken dat hij ontkent dat hij geen zin heeft.

Opdracht 4.3

Vraag: Volgens de aanname van relevantie sluit een reactie altijd aan bij de vorige taaluiting van de gesprekspartner. Leef je bij de volgende dialoog in de rol van de hoorder in. Wat zou B met zijn reactie op A's vraag duidelijk willen maken? En wat zou A willen uitdrukken met zijn reactie op B's reactie?

A: Wanneer ga je je band nu eens plakken?

B: Moest jij niet bij je moeder langs?

A: De spuitjes waren zeker weer te gaar.

Relevante paragrafen: 4.3

Antwoord: Op het eerste gezicht hebben de uitingen van A en B niet veel met elkaar te maken. De aanname van relevantie dwingt sprekers echter een zinnige interpretatie van een uiting in de betreffende context te reconstrueren. De reactie van B zou door A makkelijk geïnterpreteerd kunnen worden als een poging van B om aan te geven dat A zich met zijn eigen zaken moet bemoeien en maar beter snel kan vertrekken. B bereikt dit effect door totaal niet op A's opmerking te reageren en het vertrek van A te suggereren. De reactie van A kan vervolgens door B worden opgevat als een poging van A om duidelijk te maken dat hij B behoorlijk chagrijnig vindt. A bereikt dit effect door een mogelijke oorzaak van B's gemoedstoestand te noemen. De bovenstaande conversatie zou bij deze interpretatie ongeveer als volgt kunnen worden herschreven:

A: Wanneer ga je je band nu eens plakken?

B: Bemoei je met je eigen zaken!

A: Wat ben jij chagrijnig zeg!

Suggestie: Merk op dat voor de interpretatie van conversaties waarin de letterlijke inhoud sterk afwijkt van de bedoelingen van de sprekers, de zinsintonatie een belangrijke rol speelt. Dit onderwerp komt aan de orde in hoofdstuk 16.

Opdracht 4.4

Vraag: In de volgende mop wordt aan een aanname van het coöperatieprincipe niet voldaan. Welke?

Een boer ontmoet een andere boer en zegt: ‘Hoi, Jan, mijn ezel heeft een zware darminfectie. Dat had de jouwe een tijd geleden ook? Wat had je hem toen gegeven?’ ‘Terpentine’, bromt Jan. Een week later komen ze elkaar weer tegen. De eerste boer is kwaad. ‘Ik gaf mijn ezel terpentine zoals je zei en nu is hij dood.’ ‘De mijne ook’, zegt Jan.

Relevante paragrafen: 4.3

Antwoord: Boer Jan houdt zich niet aan de kwantiteitsaanname. De eerste boer hoopt in antwoord op zijn vraag van boer Jan te vernemen wat hij tegen de darminfectie van zijn ezel moet ondernemen. Boer Jan vertelt alleen wat hij zijn ezel gegeven heeft toen die een darminfectie had, namelijk terpentine; hij verzwijgt dat zijn ezel daarna gestorven is. Daarmee onthoudt hij de andere boer essentiële informatie: hij geeft te weinig informatie.

Opdracht 4.5

Vraag: Welk van de onderstaande koppels is geen opeenvolgend paar? Licht je antwoord toe.

- (a) vraag–antwoord
- (b) groet–wedergroet
- (c) vraag–wedervraag
- (d) mededeling–ontkenning
- (e) verzoek–afwijzing

Relevante paragraaf: 4.4

Antwoord: Opeenvolgende paren bestaan uit typen gespreksbeurten die elk door een andere spreker worden voortgebracht, waarbij het eerste type gespreksbeurt het tweede type oproept. Het paar *vraag–wedervraag* (c) voldoet niet aan deze karakterisering: in een vraag ligt niet besloten dat de toegesprokene met een wedervraag zal reageren. Zo’n reactie is een doorbreking of onderbreking van het opeenvolgende paar. Ook het koppel *mededeling–ontkenning* is geen opeenvolgend paar: er is niets in een mededeling qua mededeling dat een ontkenning oproept. En dat is de kern van het begrip ‘opeenvolgend paar’: het eerste type beurt heeft een zodanig karakter dat het het tweede type beurt oproept.

Opdracht 4.6

Vraag: Wat zijn de opeenvolgende paren in het volgende dialoogje?

- A: Heb je een pen bij je?
- B: (kijkt in borstzak) Blauw of rood?
- A: Blauw.
- B: (geeft blauwe pen aan) Alsjeblieft.

Relevante paragraaf: 4.4

Antwoord: Voorbeelden (20) en (21) in hoofdstuk 4 laten zien dat de beurten waaruit opeenvolgende paren bestaan niet altijd direct op elkaar volgen, maar onderbroken kunnen worden door andere opeenvolgende paren. Bovenstaande dialoog illustreert dit verschijnsel en heeft de volgende structuur:

A: Verzoek

B: Vraag

A: Antwoord

B: Acceptatie van verzoek

Om aan het verzoek van A te kunnen voldoen heeft B eerst aanvullende informatie nodig. Nadat hij deze gekregen heeft kan hij voldoen aan het verzoek.

Opdracht 4.7

Vraag: Probeer in een gesprek met iemand die je goed kent zo lang mogelijk de beurt te houden. Welke middelen gebruik je om de beurt te houden? Hoe lang houd je het vol? Hoe reageert je gesprekspartner? Schrijf je ervaringen op.

Relevante paragraaf: 4.4

Antwoord: Deze opdracht is open geformuleerd en vraagt naar de ervaringen van studenten in een concreet gevoerd gesprek. Die ervaringen kunnen uiteraard nogal uiteenlopen. Toch zal er ook iets algemeen over te zeggen zijn. De belangrijkste strategie om de beurt te houden is ervoor te zorgen dat er geen hiaat valt tussen twee uitingen. Dat kan door een eventuele korte pauze te vullen met woordjes zoals een langerekt *eh* of door uitingen met elkaar te verbinden door woordjes zoals *want* en *dus* en *enne*. Het gebruik van deze woordjes suggereert dat de spreker nog iets toe te voegen heeft aan wat hij al gezegd heeft. Over de mogelijke reacties van de hoorder kan weinig algemeen gezegd worden. Het interessantst is eigenlijk de vraag op welke punten in het gesprek de gesprekspartner het gevoel krijgt dat hij 'er niet tussen komt'.

Opdracht 4.8

Vraag: Wat klopt er niet aan het volgende tekstfragment?

Pieter is van plan om te verhuizen en zijn broer komt een paar dagen helpen. Hij ziet er wel tegenop.

Relevante paragraaf: 4.5

Antwoord: Net als in de voorbeelden (28) en (30) in hoofdstuk 4 is er hier sprake van een situatie waarin het pronomen *hij* twee mogelijke antecedenten heeft, namelijk *Pieter* en *zijn broer*. Daardoor is niet duidelijk wie van de twee er nu eigenlijk tegen de verhuizing opziet. Een manier om deze

ambigüiteit op te lossen is in plaats van een pronomen te gebruiken het betreffende tekstelement te herhalen.

Opdracht 4.9

Vraag: Met welke elke twee cohesieve middelen wordt in de volgende zin samenhang gecreëerd?
Ik heb een cabrio gekocht, een rode, en ben van plan daarmee naar Turkije te rijden.

Relevante paragrafen: 4.5, 6.4, 8.6

Antwoord: Dit voorbeeld bevat twee voorbeelden van ellips en één voorbeeld van anaforische verwijzing. De voorbeelden van ellips zijn de volgende: (i) na de woorden *een rode* moet het nomen *cabrio* worden gedacht; (ii) tussen de woorden *en* en *ben* moet het subjectspronomen *ik* worden gedacht. Het voorbeeld van anaforische verwijzing betreft het woord *daarmee*, dat verwijst naar het antecedent *een rode cabrio*. Het effect van het gebruik van deze cohesieve middelen is goed te zien wanneer ze uit het voorbeeld verwijderd worden. Het resultaat is dan:

Ik heb een cabrio gekocht, een rode *cabrio*, en *ik* ben van plan *met die rode cabrio* naar Turkije te rijden.